

Stefanus

Stefanus wordt beschouwd als de eerste martelaar van het christendom: de protomartelaar. Hij wordt in het Nederlands ook wel Steven of Stefaan genoemd, in het Frans heet hij Etienne en in het Spaans Esteban. Stefanus zou in de tijd van Jezus geleefd hebben en in het jaar 35 gestorven zijn in Jeruzalem. Wat we over hem weten is afkomstig uit de Handelingen van de apostelen in de Bijbel. Daarin wordt verteld dat hij een van de eerste diakenen was en dat hij later werd gestenigd omdat hij de woede van het joodse gerechtshof over zich had afgeroepen. Zijn feestdag is 26 december.

Stefanus met boek, palm en drie stenen

Een van de eerste diakenen

Stefanus zou een Griekstalige joodse man zijn geweest die in Jeruzalem leefde en zich liet bekeren tot het christendom. Na het overlijden van Jezus, stelden diens apostelen zeven diakenen aan. Stefanus was een van deze zeven mannen. Een diaken was een ambt van de vroegchristelijke Kerk die in eerste instantie vorm moest geven aan de christelijke barmhartigheid. Ze moesten specifiek zorgen dat de aalmoezen eerlijk werden verdeeld onder christelijke weduwen. Later kregen zij andere liturgische en pastorale taken. Het verhaal gaat dat het ijverige werk dat Stefanus deed als diaken hem gehaat maakte onder andere joden. Toen hij voor het joodse gerechtshof werd gedaagd, de sanhedrin, maakte hij zich nog minder geliefd. Hij hield een preek waarin hij de raad uitmaakte voor 'hardnekkigen en onbesnedenen van hart en oren' en beschuldigde hen ervan de Messias te hebben vermoord, van wie de komst voorspeld was door profeten (Hand. 7:2-56). Uiteindelijk werd hij vanwege godslastering ter dood veroordeeld door de sanhedrin. Deze straf moest uitgevoerd worden door steniging. Stefanus zou uiteindelijk biddend gestorven zijn en sprak de beroemde woorden: 'Heer, reken hen deze zonde niet aan,' (Hand. 7:60). De relieken van Stefanus zouden later in 415 zijn ontdekt in de buurt van Jeruzalem en toen over verschillende steden zijn verdeeld.

De man met de stenen

Stefanus wordt vaak afgebeeld als een jonge man zonder baard, met zachtmoedige gelaatstrekken, gekleed in dalmatiek, de kledij van de diaken. Dit is een mouwloos hemd dat over een, vaak wit, gewaad wordt gedragen. Zijn attribuut is een steen of meerdere stenen, verwijzend naar zijn steniging. Deze zijn soms op zijn hoofd afgebeeld, op een boek dat hij vasthoudt, op zijn voeten of in een plooi van zijn gewaad. Hij heeft vaak een boek vast, een martelaarspalm en soms een wierookvat.

Als devotiefiguur is hij vaak naast Laurentius te zien, een andere diaken. Verder zijn bepaalde scènes uit zijn leven onderwerp voor afbeeldingen, zoals zijn aanstelling als diaken, het prediken en aalmoezen geven en de ontdekking van de overblijfselen van zijn lichaam. Het vaakst wordt zijn steniging afgebeeld, het moment van zijn martelaarsdood. Deze scènes uit zijn leven komen vooral voor in de kunst van de vijftiende tot en met de zeventiende eeuw, met name in Frankrijk en Italië.

De steniging van Stefanus buiten de poorten van Jeruzalem

Stefanus als beschermheilige

Omdat Stefanus wordt gezien als de eerste martelaar, is hij door de tijd heen een zeer belangrijke beschermheilige geworden. Zo is hij de patroon van Frankrijk en Servië en van vele steden en gebieden waaronder Wenen, Arles, Beieren, Lyon en Nijmegen. Stefanus is tevens de beschermheilige van tal van beroepen, zoals diakenen, kleermakers, koetsiers, groentekwekers, scholieren en vloerleggers. Verder wordt hij aangeroepen tegen aandoeningen als blaaspijn en aan steen gerelateerde aandoeningen zoals steenpuisten en nierstenen. Ook is hij de patroon van dieren en vee, met name paarden. 26 December, zijn feestdag, werd in Duitsland, Engeland en Scandinavië ook wel 'paardendag' genoemd. In Groningen is hij de patroonheilige van de Stefanuskerk in Holwierde en de gelijknamige kerk in Finsterwolde, evenals de (voormalige) kerk in Wehe den Hoorn, 't Marnehoes.

Bronnen

- Jo Claes, Alfons Claes, Kathy Vincke, *Beschermheiligen van de Lage Landen*, Leuven: Uitgeverij Davidsfonds, 2006.
- James Hall, *Hall's Iconografisch Handboek: Onderwerpen, Symbolen en Motieven in de Beeldende Kunst*, Leiden: Primavera Press, 2011.
- Stijn van der Linden, *De Heiligen*, Amsterdam/Antwerpen: Uitgeverij Contact, 2002.
- Otto Derk Jan Roemeling, *Heiligen en Heren: Studies over het Parochiewezen in het Noorden van Nederland vóór 1600*, Leeuwarden: O.D.J. Roemeling en de Fryske Academy, 2013.
- Bron afbeeldingen: Wikimedia Commons.

